

Sektor 3: Det finns ett kooperativt svar på S välfärdsfrågor

Den politiska vänstern måste sluta hålla storskalig välfärdsproduktion i offentlig sektor som ideal. Låt i stället 1980-talets barnomsorgsreformer vara en förebild, skriver Anna Ardin (Sektor 3) och Johan Vamstad (forskare).

De senaste årens debatt om vinst i välfärden har avslöjat en påtaglig visionsfattighet i den politiska vänstern i Sverige. Debatten har förts om vilka som inte ska driva svensk välfärd, snarare än hur lösningen ser ut. I avsaknad av ett tydligt alternativ har den styrande högern under tiden kunnat skapa ett system där just vinstintresse ges rollen som garant för både kvalitet och effektivitet.

På den socialdemokratiska partikongressen i april ska partiet fatta ett historiskt beslut om vilka som ska äga och driva framtidens välfärd. Ofta nämns kooperativa aktörer som ett möjligt svar. Men är man beredd att ta den möjligheten på allvar? I slutet på 2012 presenterade **Sektor3 - tankesmedjan för det civila samhället**, en kunskapsöversikt om kooperativt företagande i Sverige. För dem som hoppas på en kooperativ lösning på välfärdsfrågan finns här en del poänger att ta fasta på.

Först kan man slå fast att oavsett om vi tillåter vinst eller inte så kommer dagens regler knappast att resultera i att kooperativa aktörer kommer att ta en större plats i välfärden. Att enbart begränsa de storskaliga kommersiella aktörerna kommer inte att räcka. Om Socialdemokraterna vill se en växande andel kooperativ måste de driva att villkoren förändras.

Det finns i dag ett lysande exempel på kooperativ välfärdsproduktion i Sverige. Inom barnomsorgen lyckades man under en period mellan 1985 och 1991 etablera långlivade icke-vinstdrivande kooperativ genom fördelaktiga villkor och stöd till dessa.

Kooperativa förskolor startades av föräldrar, förskollärare och grupper av personer som såg ett behov av fler förskolor i sitt område eller av fler alternativ där de hade större inflytande över verksamheten. Förskolorna etablerades utifrån brukarnas olika behov, inte på grund av att det fanns en möjlighet till vinst.

Exemplet med barnomsorgen visar att privata, icke-vinstdrivna alternativ med hög kvalitet, begränsad kostnad och demokratisk styrning är möjliga. Kooperativa aktörer kan öka, när förutsättningarna finns.

Att den kooperativa barnomsorgen i dag minskar beror uteslutande på det politiska systemet. När man likställer alla privata alternativ - kommersiella som idéburna - är det indirekt att ge fördel till företag gjorda för att konkurrera på en fri marknad. Det gynnar dem som strävar efter stordriftsfördelar, kostnadsminimering, nya marknadsandelar och skapandet av nya behov.

Drivkrafterna i småskaliga, kooperativa eller ideella verksamheter är helt andra. Det kommer aldrig finnas ett växande, icke-vinstdrivande alternativ så länge spelplanen på detta vis är lutad till näringslivets fördel.

Men även i ett Sverige utan vinstdrivande aktörer i välfärden måste den politiska vänstern också sluta hålla storskalig välfärdsproduktion i offentlig sektor som ideal.

Socialdemokraterna såväl som den borgerliga regeringen verkar vilja vill ha mångfald så länge alla alternativ är i det närmaste identiska med de offentliga. Kvalitetsmått och kontroller är i dag anpassade efter stora aktörer, vilket drivits på av en utveckling som letts av både socialdemokratiska och borgerliga regeringar.

Vi har grova och rigida krav på enkelt mätbar kvalitet och evidens som passar stora - ofta offentliga - aktörer. De mäter heller inte styrkorna i kooperativen, som människors möjlighet till inflytande, eget ägarskap och deltagande i verksamheten. Av den småskalighet, mångfald och egenmakt som det talats så mycket om när privatiseringsreformer genomförts finns inte mycket att visa på i praktiken.

Men vad kan man då göra? Att förbjuda vinst i välfärden innebär inte automatiskt att vi får en uppsjö av icke-vinstdrivande aktörer.

Erfarenheten från reformerna inom barnomsorgen visar i stället att det behövs regler anpassade efter de drivkrafter och förutsättningar som icke-vinstdrivande aktörer har. Det handlar om reformer som flexiblare etableringsregler, möjlighet till investeringskapital för icke-vinstdrivande och ökad kunskap i kommunerna om drivkrafterna i ideell och kooperativ verksamhet.

Hårdare krav och fler kvalitetsmått skulle bara bidra till problemet, inte vara en del av lösningen.

När nu Socialdemokraterna ska ge ett svar på frågan om vem som ska producera framtidens vård, skola och omsorg bör man ta lärdomar från något som fungerar i verkligheten. Om lösningen är fler kooperativa och icke-vinstdrivande aktörer måste även villkoren för dessa ändras. Låt 1980-talets barnomsorgsreformer vara en förebild för mångfald och småskalighet i välfärden.

Anna Ardin

Välfärdsansvarig på Sektor3 - tankesmedjan för det civila samhället

Johan Vamstad

Forskare vid Ersta Sköndal Högskola